

פרשת בהר בחקותי תשע"ח

פנינים מרבינו האור החיים הקדוש

להפרכם את בריתי. אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה את השחפת ואת הקדחת מכלות עינים ומדיבת נפש וזרעתם לריק זרעכם ואכלוהו איביכם. ונתתי פני בכם ונגפתם לפני איביכם ורדו בכם שנאיכם ונסתם ואין רדף אתכם.

ואם עד אלה לא תשמעו לי ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם. ושברתי את גאון עזכם ונתתי שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחשה. ותם לריק כחכם ולא תתן ארצכם את יבולה ועץ הארץ לא יתן פריו. ואם תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמע לי ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם. והשלחתי בכם את חית השדה ושכלה אתכם והכריתה את בהמתכם והמעטיה אתכם ונשמו דרכיכם. ואם באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי קרי. והלכתי אף אני עמכם בקרי והכתי אתכם גם אני שבע על חטאתיכם" (כו יד-כז).

בפסוקים אלו מתבאר ארבעה שלבים של עונשים: א' עשיית החטא והעונש על זה (פסוקים יד-יז). ב' אם הם לא חזרו בתשובה יביא ד' עליהם שלב שני של עונשים. ג' אם הם עדיין לא שבו בתשובה יביא ד' עליהם שלב שלישי של עונשים. ד' שלב הרביעי של עונשים. וצריך להבין, מהו ההסבר בארבעת השלבים הללו דהיינו מה ניתוסף ונשתנה בצורת העונש של כל שלב ושלב.

עונשי שלב הראשון מכוונים כנגד החטא העיקרי שהוא ביטול עסק התורה

ב ומבאר האוה"ח (כו טז) שרוב חלקי העונש של השלב הראשון, מכוונים כנגד החטא של ביטול תורה. דהיינו לפי "שעיקר עונם הוא מניעת עסק התורה" (אוה"ח כו טז) לפיכך הרע שד' מביא עליהם בעונשם, הוא בהיפך מהותועליות הטובות המושפעות על הלומדי תורה.

ומסביר האוה"ח כי התורה תשפיע לאדם שלש מעלות טובות: א' אש קדושת התורה תטהר ותצרף אותו, ובזה ייצל האדם מהצורך להיצרף ע"י אש של גיהנום. ב' תאיר את עיניו להכשירו לראות את פני השכינה. ג' תשמח את לבו, כי 'פקודי ד' ישרים משמחי לב' (ישעי' מב יח). "וכנגד שלש מעלות אלו אמר ד' עונש מכוון לעזובי ד'. כנגד מה שמאנו לעסוק בתורה שהיא אש הקדושה, יפקיד ד' עליהם 'שחפת וקדחת' [-עונש של אש]. גם הזכיר 'בהלה' שהוא היפך המושג מעסק התורה, שהוא יישוב השכל והתכוננות הדעת. (עי' אוה"ח שמות ו ט. וזהו שאמרו קנינים פ"ג מ"ו) 'זקני תורה דעתם' "מתיישבת" עליהם, ע"י בזה באוה"ח בראשית מז כט). וכנגד מאור עינים, אמר, 'מכלות עינים'. וכנגד שמחת הלב אמר 'ודאבון נפש'."

והיינו כי ד' מביא על החוטאים הללו - המוזכרים בפסוקים יד, טו - עונשים כאלו שיעוררו אותם להבין כי הם נענשים בעיקר על ביטול עסק התורה. לפי שהדבר העיקרי שגרם להם להיכשל בכל החטאים החמורים האלה, הוא ביטול עסק התורה (עי' אוה"ח שם טו ועוד). לפיכך עיקר עונשם מכוון כנגד חטא זה בכדי להעירם לתקן את החטא הזה ועי"ז הם ישובו בתשובה גם על שאר החטאים שלהם (עי' אוה"ח שם יח).

עונשי השלב השני היו במדה כנגד מדה לשבעה חטאותם - מניעת עשיית תשובה באמצעות עונשי שלב הראשון נחשב לחטאם השביעי

ג אמנם אם היסורים הללו לא יגרמו להם לתקן את החטא הזה של ביטול תורה, אז ד' יביא עליהם שלב שני של יסורים ועונשים - 'ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם' (פסוק יח).

דהיינו שד' יתן להם עונש נפרד ומיוחד כנגד כל אחד מהשבעה חטאים שלהם, בכדי שע"ז יהא ברור להם שהעונשים הללו נעשים בהשגחה פרטית ומדוקדקת כעונש על כל חטאיהם. לפי שעל ידי זה שכל אחד מהעונשים הללו יתייחס באופן ברור לחטא אחד מסויים שהם

הסבר דברי הרבינו יונה שהנמנע מעשיית תשובה בעת שבאו עליו יסורים יוכפל עונשו

כתב רבינו יונה (שערי תשובה שער ב אות ב) שבשעה שד' מביא יסורין על האדם, רחמ"ל, צריך האדם להתעורר על ידי זה להטיב את דרכיו ולשוב אל ד'. וזה לשון רבינו יונה: "כאשר תמצאנה את האיש צרות ישיב אל לבו, ויאמר, אין זה כי אם דרכו ומעלליו אשר עשו אלה לו וחטאיו עוללו לנפשו, וישב אל ד' וירחמהו כענין שנאמר (דברים לא יז) 'ומצאהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלוך בקרבי מצאוני הרעות האלה' כו'.

ואם לא ישוב האיש מדרכו הרעה ביום רעה [-על ידי היסורים] ו[אע"פ ש] הוכח במכאוב [מ"מ] ולא שב עד המכהו [-הוא לא שב בתשובה, להתקרב אל ד' המכה אותו אז] יגדל עונו ויכפל עונשו". ומבואר שאם האדם לא מתעורר לשוב בתשובה ע"י היסורים, "יכפל עונשו". דהיינו שהימנעתו מעשיית תשובה גורמת לו להתחייב כעת בעונש כפול ומכופל. למשל: אם לפני שבאו עליו היסורים, כמות העונש שהוא נתחייב בו מצד "כל" חטאיו ה' בשיעור של מאה מלקויות, אז לאחר שבאו עליו יסורים והוא לא שב בתשובה, גדול כמות עונשו נכפלת והוא מתחייב כעת להיענש בשיעור של מאתיים מלקויות.

ולכאורה דברי רבינו יונה טעונים הסבר, דמאיזה טעם "יכפל עונשו" של האיש הזה. דהיינו מאיזה טעם תיחשב מניעת עשיית תשובה, כחטא כל כך גדול עד שהיא תהא שקולה כנגד "כל" חטאיו, ותגרום לו להיענש בעונש כפול ומכופל מכמות העונש שהוא נתחייב בו לפני שבאו עליו היסורים הללו.

ולכאורה יש לבאר את דברי רבינו יונה על פי מה שכתב האוה"ח בפרשת בחוקתי (כו כא). דהנה התורה מבארת, שאם בני"י יחטאו כנגד ד' (כו יד-טו), יעניש ד' אותם (שם פסוק טו-יז). וממשיכה התורה לומר שאם אף על פי כן לא יתעוררו בני"י לשוב אל ד' באמצעות היסורים, אז 'ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם' (שם כא).

ושואל האוה"ח: למה הם נענשים בעונשים נוספים על החטאים הקודמים שלהם, והרי הם כבר נענשו עליהם מקודם לכן, ואם כן למה אומרת התורה שמצד זה שהם לא חזרו בתשובה, הם מתחייבים שוב לקבל עונש נוסף וחדש על החטאים הראשונים שלהם.

ומתרץ האוה"ח: "שבע כחטאתיכם. הגם שלא הרשיעו בעבירות חדשות, אף על פי כן כיון שלא חזרו אחר היסורין ייחשב להם כעושים מחדש". דהיינו שהימנעתו מעשיית תשובה בשעה שהיסורים פגעו בהם, גורם לזה שייחשב להם כאילו הם חזרו ועשו, את "כל" חטאיהם הקודמים. **לפיכך** אומרת התורה שהם מתחייבים להיענש פעם נוספת, על חטאיהם הקודמים. לפי שעל ידי זה שהם לא חזרו בתשובה, נחשב להם הדבר כאילו הם חזרו וחטאו פעם שניי'.

ולפי"ז מבוארים דברי הרבינו יונה, כי לפי שלא שב האדם בתשובה ע"י היסורים, נחשב לו הדבר כאילו הוא חזר לעשות פעם שניי' את כל חטאיו הקודמים. לפיכך כתב הרבינו יונה שע"י המניעה מעשיית תשובה בעת שבאו עליו היסורים, "יכפל עונשו".

[ואציין שרבינו יונה כותב (להלן שם) שיסוד זה נלמד מפסוק יח שבקאפיטל כו. אולם האוה"ח כותב שאין יסוד זה נלמד מפסוק זה אלא הוא נלמד מפסוק כא. והנפקא מינה בזה יובן על פי מש"כ בקטע השני אות ג-ד [ובפרט בהערה שבאות ד], דרק בסוג מסויים של יסורים, סובר האוה"ח שבהימנעתו מעשיית תשובה תוכפל עונשו עיי"ש].

ארבעה שלבים של עונשים

א "ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצות האלה. ואם בחקתי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם לבלתי עשות את כל מצותי

והסבר הדברים הוא: דהנה באופן שהעונש נעשה במדה כנגד מדה, ד' מחשב את צורת העונש שהיא תהא נעשית באופן כזה שלא תיגרם לאדם רעה באמצעותה – שהמצב שנגרם ע"י העונש לא יגרום להאדם להיות עלול לחטוא יותר ויותר, כיון שכל מהות העונש הוא רק בכדי לכפר על האדם ולגרום לו להטיב את דרכיו. אמנם באופן שהעונש נעשה שלא במדה כנגד מדה אלא בהנהגה של 'מקרה' (פסוק כד), אז יתכן שהעונש יכניס את האדם למצב שבו הוא עלול להיכשל בחטאים רבים. לפי שאין עיקר המכוון של העונש הזה ליפרע מעונו ולגרום לאדם להטיב את דרכיו אלא העונש נעשה בסגנון של 'מקרה' דהיינו מבלי להתחשב (כביכול) בהתוצאות הרעות העוללות לצאת מזה.

ואצטט את לשון האוה"ח בענין ביאור השלב הרביעי הנ"ל של העונשים, וזה לשונו: "והלכתי וגו' בקרי. פירוש, שלא יביא עליהם ייסורין מכוונים על חטאתם כמו שעשה מקודם שהי' מביא חטאתם על דרך אומרו (תהלים סב יג) 'תשלם לאיש כמעשהו'. כי זה [-עונש במדה כנגד מדה] יעורר לב נרדם וישכילו להטיב מעשיו שכנגדם באה אליו הרעה.

ואמר ד' כי אם ילכו עמו בקרי ולא ישכילו למעשה ד' אשר יעורר לבם בכיוון ייסורין כנגד עוונותיהם, גם הוא ילך עמהם בקרי ויביא עליהם ייסורין שאין להם דמיון למעשיהם הרעים, והם חרב ומצור, דבר וסגירה ביד אויב, רעב שכולל שלש צרות, הרי ז'. (עכ"ל האוה"ח בפסוק כד).

והנה הדברים הללו מבוארים בתוספת ביאור בדברי האוה"ח להלן (פסוק מא), דהנה כתיב 'והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בי ואף אשר הלכו עמי בקרי (פסוק מ). אף אני אלך עמם בקרי והבאתי אתם בארץ איביהם או אז יכנע לבבם הערל ואז ירצו את עוונם' (פסוק מא).

ומבאר האוה"ח שלפי שהם חשבו שהעונשים באו עליהם במקרה – והם חטאו בזה, הצריכם הכתוב להתוודות על חטא זה. (זהו הביאור של פסוק מ ואכמ"ל), וכוננת פסוק מא הוא כך: "ואומרו אף אני וגו'. פירוש, גם זה יאמרו בכלל הוודוי, כי צדיק ד' על כל הבא עליהם, וכן ראוי למשפט צדק לילך עמם בקרי ולא יעוול הקל משפט]. (דהיינו שד' לא עשה עמהם שום עוולה בזה שהוא הביא עליהם עונש באופן של 'מקרה').

ואומרו והבאתי אותם וגו'. פירוש, גם זה יאמרו בכלל הוודוי. והנה ממה שמצריכם ד' להתוודות עליו אתה יודע שהם היו מרשיעים בפרט זה. והרשע הוא, כי יאמרו: למה ד' יוציאם מארצם ויגלם בין האומות, אם לפירעון עונם, ייסרם תוך ארצותם ולא יגלם בין האומות, כי אדרבה זה יסובב היפך תיקון המבוקש. [הרי'ן] אם המבוקש הוא להטיב מעשיהם, הנה כשיזרה אותם בארצות, יגמרו לעשות רע ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם. וזה יחזק מחשבת קרי.

לזה כשאמר ד' 'והתוודו', זכר שיאמרו גם כן בוודוי, כי צדיק ד' במה שהלך עמהם קרי, ולאותו טעם ולאותו מבחן הביאם בארץ אויביהם כדרך מעשה המקרה בלא כיוון אל הצריך. ואומרו 'או או', פירוש, שיתלו טעם הבאתם בארץ אויביהם לצד הליכה [- פירוש, שהם הלכו עם ד' בקרי, לכן גם ד' התנהג עמהם באופן כזה והביא עליהם עונש המוגדר כעונש של 'מקרה'] 'כו' ואז ירצו עונם".

ומבואר שלפי שהם תלו את עונשי ד' במקרה והנהגת הטבע, נהג ד' עמהם ג"כ באופן זה והענינם - בשלב הרביעי של העונשים - בעונש כזה שהוא על דרך מקרה. דהיינו שיתכן שבגלל העונש [-גלותם מארצם] הם יחטאו יותר ויימנעו מלהטיב את דרכיהם וכמו שנתבאר לעיל. ודו"ק. [ולהלן כו מב-מד, ולעיל כה לט, האוה"ח נותן סיבות מסויימות לזה שבג"י גלו מארצם. ואכמ"ל בזה. ועיין בקטע 'הסבר דברי הרבינו יונה כו' עונשו', שביארנו שמדברי האוה"ח הללו מבואר דלא כרבינו יונה].

חטאו בו, יוכלו החוטאים להבין בקלות שהעונשים והייסורים הללו באים עליהם מד' יתברך – ואינם רק מקרי ומאורעי טבע הבריאה. [לכאורה זהו כוונת האוה"ח (פסוק כא) במש"כ "לצד שמכות אלו הם מכות המרגישות ומכירות השגחה כי ד' מייסר אותם". עי' אוה"ח כו יח ד"ה שבע, שם כד ד"ה והלכתי. ותבין].

ומבאר האוה"ח שאחד מהשבעה חטאים שלהם [שעליו הם נענשים בשלב השני של העונשים], הוא זה שהם לא חזרו בתשובה ע"י היסורים שהביא ד' עליהם בשלב הראשון של העונשים. וזה לשון האוה"ח (פסוק יח): "ואלו הם שבעה עבירות: א' לא שמעו כו' ואחר שייסרם ד' ולא שמעו לו וסגרו שערי התשובה, הרי ז' [-היינו זהו החטא השביעי].

ההימנעות מעשיית תשובה כשבאים עליו יסורים כאלה שהם מדה כנגד מדה חמור ביותר ונחשב עי"ז כאילו הוא חזר ועשה את כל חטאיו הראשונים פעם שנייה

ד) אולם אם גם לאחר השלב השני של העונשים הללו המכוונים מדה כנגד מדה להשבעה חטאים שלהם - שזה צריך לעוררם להבין שהעונש והייסורים באים מד' - עדיין אינם חוזרים בתשובה, אנו מוכרחים לומר שהחוטאים סוברים שכל העונשים הללו לא באו עליהם מד' כעונש על חטאיהם, אלא הם רק מקרים ממקרי טבע הבריאה (אוה"ח כו כא ד"ה ואם).

ומבאר האוה"ח שההימנעות מעשיית תשובה באופן שהייסורים היו במדה כנגד מדה [-שזה הי' צריך לעורר אותם לראות שהעונשים הם מד'], גורם לזה שייחשב הדבר להם כאילו הם חזרו ועשו עוד פעם את כל חטאיהם הראשונים. לפיכך יחזור ד' להעניש אותם פעם נוספת על חטאיהם הראשונים וכמו שכתוב (פסוק כא) 'ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם' [-כשבעת חטאיהם הראשונים. וזהו עונשי השלב השלישי].

ואע"פ שהם כבר נענשו על חטאיהם הקודמים מ"מ אי עשיית תשובה במצב שד' ייסרם בייסורים של מדה כנגד מדה, גורם להם להתחייב להיענש עוד פעם שנית על "כל" חטאיהם. כי נחשב להם הדבר כאילו הם חזרו וחטאו עוד פעם שנית בכל אותם חטאים שהם עשו כבר מקודם לכן.

[הערה: כנלענ"ד לומר בביאור דברי האוה"ח (כו כא ד"ה שבע). שהרי מצד הימנעותם מעשיית תשובה בשלב הראשון של העונשים, הם לא נתחייבו בעונש גדול כזה. לפי שלא נחשבת ההימנעות הזאת, כאילו הם חזרו ועשו שוב פעם שנית את כל חטאיהם הראשונים, אלא היא נחשבת רק לחטא אחד מסויים וכמוש"כ האוה"ח (כו יח הובא לעיל), שזה הי' החטא השביעי שלהם. ורק לאחר העונש של השלב השני, שהי' מכוין במדה כנגד מדה, כתב האוה"ח, שהימנעותם מתשובה גרמה שייחשב להם כאילו הם חזרו על כל חטאיהם הראשונים. ודו"ק].

ומזוסיף האוה"ח לבאר, שלפי שהימנעות עשיית התשובה נגרמה בגלל שהם תלו את עונשם בהנהגה טבעית לפיכך צורת סגנון עונשם נעשית במדה כנגד מדה למחשבתם הרעה הזאת. וזהו שכתב האוה"ח (פסוק כב): "חית השדה. כשם שהם עשו מעשה בהמות – שלא הרגישו להערת מלכם, תבוא חית השדה ותעשה מעשיה בהם".

עונשי שלב הרביעי היו על דרך מקרה - הגדרת עונשים שעל דרך מקרה לעומת עונשים שהם במדה כנגד מדה

ה) אולם אם גם שלב השלישי של הייסורים לא יעורר את לבם להכיר בטעותם ולשוב אל ד' בכל לב, אלא הם עדיין יעמדו בטעותם ויטענו כי הכל נעשה במקרי הטבע, אז גם ד' יתנהג עמהם באופן כזה ויביא עליהם עונשים [-שלב רביעי] שנראים כאילו הם נעשו בגלל מקרי טבע הבריאה. דהיינו שהעונשים לא יהיו מכוונים כנגד חטאיהם באופן של מדה כנגד מדה ועי"ז יהא נראה להם שאין הרעה הזאת באה עליהם בגלל חטאיהם.

הגליון הזה מוקדש לע"נ מרת בריינא זלאתא ב"ר ראובן יצחק ע"ה, הררה"ג ר' אלתר בן הרב פרץ זצ"ל, נפטר שב"ק כ"ג סיון תשע"ז

הגליון הזה מוקדש לע"נ מרת בריינא זלאתא ב"ר ראובן יצחק ע"ה, הררה"ג ר' אלתר בן הרב פרץ זצ"ל, נפטר שב"ק כ"ג סיון תשע"ז

הגליון הזה מוקדש לע"נ מרת בריינא זלאתא ב"ר ראובן יצחק ע"ה, הררה"ג ר' אלתר בן הרב פרץ זצ"ל, נפטר שב"ק כ"ג סיון תשע"ז

י"ל ע"י מכון פניני אור החיים לתיקונים והערות נא לפנות למייל: peninei.ohrhachaim@gmail.com או בטל: 300-0360-845

נא לא לעיין בשעת התפלה וקריאת התורה